

A gyermek érdekétől a megérdemelt büntetésig: a fiatalkorúakra vonatkozó büntető igazságszolgáltatás alakulása az Amerikai Egyesült Államokban

The American juvenile court was the greatest step forward in Anglo-American law since the Magna Carta.

(Roscoe Pound, 1957)

By the 100th anniversary of the founding of the juvenile court in the US, it looked like the famed children's court was death and that the celebration would be more like a wake than a birthday party.

(Barry Krisberg, 2006)

A modern büntető igazságszolgáltatás fejlődésének markáns állomása a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási rendszerének kialakulása a XIX. század végén, illetve a XX. század elején. A jelzett időszak óta a fiatalkorúakra vonatkozó büntető anyagi jogi, eljárásjogi és végrehajtásjogi szabályok a felnőttkorúakra irányadóhoz képest más elbánásra teremtenek lehetőséget az érintett korcsoportba tartozó elkövetők esetében. A „más elbánás” lényege: a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásának elsősorban az adott elkövető érdekét kell szolgálnia és ez akkor valósul meg, ha a büntetőjogi reakció alapvetően a fiatalkorú személyi körülményeihez igazodó, a nevelését, (re)szocializációját szolgáló beavatkozás.

A „más elbánást” biztosító rendszer először az Amerikai Egyesült Államokban jött létre azzal, hogy 1899-ben Illinois Államban elfogadták a fiatalkorúak bíróságát létrehozó törvényt. Az említett törvény, az alapul szolgáló eszme termékenyítőleg hatott a többi amerikai tagállamra, az európai

A *Dolgozatok Erdei Tanár Úrnak* c. kötetben (Szerk.: Holé Katalin, Kabódi Csaba, Mohácsi Barbara. ELTE Állam- és Jogtudományi Kara, Budapest, 2009. 225–239. old.) megjelent tanulmánynak az OKRI jubileumi kiadványa számára készített bővített változata.

és más kontinensek büntetőjogi gondolkodására és a nemzeti törvényhozásokra.¹ A XX. században az Egyesült Államok példája nyomán számos országban alakult ki a „fiatalkorúak büntetőjoga”, a felnőtt elkövetőkhöz képest más elbánást biztosító, különálló vagy viszonylagosan önálló fiatalok büntető igazságszolgáltatása.

A XX. század hetvenes éveitől kezdve azonban az észak-amerikai országban egyre több olyan nézet, elmélet látott napvilágot, törvényhozási megoldás valósult meg, amelyek megkérdőjelezik az említett különbséget. Ezek közös eszmei alapjai: a „más elbánás” elutasítása, az elrettentési (*deterrence*) és semlegesítési (*incapacitation*) büntetési ideológia, továbbá a „megérdemelt büntetés” (*just desert*) elve alkalmazásának szorgalmazása a fiatalkorúak ügyeiben. A következmény pedig, hogy a XX. század végére tartalmában jelentősen megváltozott az Amerikai Egyesült Államokban a fiatalkorúak XX. század elején kialakult igazságszolgáltatási rendszere.

Tanulmányunkban áttekintjük – a terjedelmi korlátokhoz igazodó részletességgel – ennek a több mint száz éves folyamatnak a főbb állomásait², a változások lényegét, valamint azok magyarázó tényezőit. Ismertetjük továbbá az ún. transzfer törvények hatékonyságára vonatkozó kutatások legfontosabb eredményeit.

1. A fiatalkorúak bírósága létrejöttének előzményei az Amerikai Egyesült Államokban

A XIX. századi iparosodás és bevándorlási hullám drámai társadalmi változásokat eredményezett az Egyesült Államokban. Témánk szempontjából ezek közül kiemelésre érdemes, hogy jelentős mértékben megnőtt a XIX. század első harmadában az olcsó gyermekmunka iránti igény, valamint a csellengő, csavargó, elhanyagolt és a „bűnöző gyerekek” száma. (Schmalleger, 1993:505–548) Ezzel párhuzamosan egyre erőteljesebbé vált a gyermekmentő mozgalom. Számos jótékonyági egyesület, társaság jött létre, amelyek tevékenységének középpontjában a gyermekszegénység

¹ Az 1899-i törvény és az annak nyomán létrejött intézmények hatottak a magyar büntetőjogi gondolkodásra is és különösen az 1908. évi Büntető Novella megalkotására. (Lásd erről: Finkey, 1913:6)

² A főbb állomások kijelöléséhez, a korszakoláshoz alapul szolgáló művek: Adler–Mueller–Laufer, 1994:468–495; Krisberg, 1990; Schmalleger, 1993:505–548.

következményeinek csökkentése, a kallódó, antiszociális cselekményeket elkövető gyermekek megmentése, felkarolása, támogatása állt. A gyermekmentő mozgalmakkal együtt, részben hatásukra, több amerikai nagyvárosban speciális zárt intézeteket hoztak létre a kisebb súlyú bűncselekményt elkövető, csavargó, otthonról elszökött gyermekek, fiatalok elhelyezésére.

Az 1820-as, 30-as években a legelterjedtebb intézménytípus a „menedékház” (*house of refuge*) volt. A menedékházba esküdtszéki tárgyalás nélküli bírói döntés alapján kerülhetett egy gyermek, akár szülei akarata ellenére is. Az állam, illetve a közösség családi viszonyokba, magánszférába való ilyen beavatkozásának alapja az angol jogból átvett „*parens patriae*” doktrína volt. A doktrína lényege, hogy az államnak, közösségnek joga van a gyermeknevelésre érdemtelen vagy képtelen szülők helyett az elhanyagolt, veszélyeztetett gyermekek érdekében a gyermekről való gondoskodásra, nevelésükre, az ezeket szolgáló beavatkozásra; az államnak joga van megvédeni a gyermekeket a nem megfelelő neveléssel szemben.³

Az 1850-es évektől elterjedtek az ún. javítóiskolák (*reform schools*), a veszélyeztetett és jogsértő cselekményeket elkövető gyermekek, fiatalok elhelyezésére. Az 1870-es években azonban ez az intézménytípus gyakorlatilag megszűnt, a bekerülés tisztázatlan jogi alapjával – a csupán veszélyeztetett, de jogsértő cselekményt el nem követett gyermekeket is be lehetett utalni – kapcsolatos kritikák, bírósági döntések hatására.

Az előzőekben említett intézmények működési tapasztalatai, bírósági döntések jótékonyági és szakmai szervezetek (különösen a pártfogó tisztviselők egyesületei) törekvései hatására, 1870-től egyre több államban (pl.: Massachusetts, New York, Colorado) fogadtak el a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó speciális rendelkezéseket. A folyamat betetőzéseként Illinois Államban 1899-ben a törvényhozás létrehozta az Amerikai Egyesült Államok első fiatalkorúak bíróságát, mégpedig Chicagóban.

2. A fiatalkorúak bíróságának korszaka

A chicagói fiatalkorúak bíróságát az illinois-i törvényhozás által 1899. április 21-én elfogadott „Törvény az elhagyatott, elhanyagolt vagy bűnelkövető

³ A *parens patriae* doktrínára mint a menedékházba utalás jogi alapjára az 1838. évi *Ex parte Crouse* ügyben a Pennsylvániai Legfelsőbb Bíróság hivatkozott. (Fox, 1972:15–48, 27)

gyermekéről, ezek fogalmi meghatározásáról és az ily gyermekek kezeléséről, ellenőrzéséről, gondozásáról, örökbefogadásáról és személyi őrizetéről”⁴ (*An act relating to children who are now or may hereafter become dependent, neglected, or delinquent, to define these terms, and to provide for the treatment, control, maintenance, adoption and guardianship the person of such children*) állapította meg.

A fiataikorúak bírósága a *parens patriae* doktrínára épült. Ezt fejezte ki az 1899-i törvény 1. §-a, amely rögzítette, hogy a törvény hatálya alá tartozó személyek az „állam gyámoltjainak tekintendők”. (Finkey, 1913:97)

A törvény személyi hatálya alá tartozott nemcsak a büntetendő cselekményt elkövető (*delinquent*) gyerek (17 éven aluli fiú vagy 18 éven aluli lány), hanem az elhagyatott (*dependent*) és elhanyagolt (*neglected*) gyermek (17 éven aluli fiú vagy 18 éven aluli lány, akinek pl. nincs otthona, szokásszerűen koldul; 10 évesnél fiatalabb gyermek, aki például nyereségért utcán zenél) is. Büntetendő cselekményt elkövető gyerekek minősült a bűncselekményt megvalósító, valamint – a mai fogalomhasználattal – antiszociális cselekedetet (pl. aki csavarog, iskolakerülő, bűnözők társaságában él, de ilyennek minősült a vonatokra való szokásszerű felugrálás [Finkey, uo.]) tanúsító fiatal.

A fiataikorúak bírójára rendkívül széles döntési jogkörrel rendelkezett a törvény hatálya alá tartozó személyek vonatkozásában. A gyermek érdekének megfelelő, javítását szolgáló döntést kellett hoznia. A formalitásokat, a büntető eljárási garanciákat mellőző eljárás keretében a bíróság a gyermeket pártfogóhoz utalta, elrendelhetette nevelőotthoni elhelyezését, kötelezhette szakma tanulására, de dönthetett úgy is, hogy saját családjában maradhat vagy megengedhette, hogy a gondviselő a gyermeket – bizonyos esetekben a szülők akarata ellenére is (pl. a szülők bűnelkövetők, részegesek) – örökbe fogadja. Nem lehetett viszont a bűnelkövető gyermeket bűnössé nyilvánítani és vele szemben büntetést kiszabni. A bíróság bűnösség megállapítása helyett csupán az adott gyermek törvény szerinti státusát állapította meg, azaz, hogy „büntetendő cselekményt elkövető”, „elhagyatott” vagy „elhanyagolt”. A büntetendő cselekményt elkövető gyermek angol elnevezése is a fiataikorúak bíróságának „másságát”, jelzett

⁴ A törvény címének Finkey-féle magyar fordítása. (Finkey, 1913:96)

sajátosságait volt hivatva kifejezni. A felnőtt bűnelkövető „*criminal*” megnevezésével szemben a büntetendő cselekményt elkövető gyermek törvény szerinti elnevezése: „*delinquent*”.

Az előzőekből megállapítható, hogy az 1899-ben létesített fiataikorúak bírósága funkcióját, eljárását tekintve jelentősen különbözött a felnőttekre vonatkozó büntető bíróságtól. A fiataikorúak bíróságának bírója pedig sokkal inkább az érintett fiatal segítójének, tanácsadójának, nem pedig a tettét, magatartását jogilag értékelő szakbírónak tekinthető.

A chicagói után, számos, azonos filozófiával, hasonló jellemzőkkel rendelkező fiataikorúak bírósága jött létre az országban. 1938-ban szövetségi szinten elfogadták a Fiataikorúak Bíróságának Törvényét (*Juvenile Court Act*), 1945-re pedig minden tagállamban megalkották a fiataikorúakra vonatkozó speciális rendelkezéseket. Ezzel a fiataikorúak bíróságának intézménye meghonosodott, általánosan elfogadottá vált az Amerikai Egyesült Államokban. (Schmallegger, 1993:513) Bár voltak különbségek az egyes államok bíróságai között, de az államok többségében a fiataikorúak bíróságának hatásköre a 16 éven aluli, következő jogi státusú gyermekekre terjedt ki:

- a) Büntetendő cselekményt elkövető gyermek: olyan gyermek, akinek az elkövetett cselekménye bűncselekménynek minősülne, ha felnőtt lenne, valamint aki olyan deviáns magatartást tanúsít, amelyet egy felnőtt esetében nem tekintenek devianciának (például: iskolakerülés, elszökés otthonról).
- b) Fegyelmezetlen gyermek (*undisciplined child*): szülői követelményeket elutasító, iskolai, hatósági előírásokat semmibevevő gyerek.
- c) Elhagyatott gyermek: gyermek, akinek nincsenek szülei, gondozói.
- d) Elhanyagolt gyermek: gyermek, aki nem kap megfelelő gondozást, ellátást, nevelést szüleitől, illetve azoktól, akik szülei helyett gondozzák.
- e) Sanyargatott gyermek (*abused child*): a szülei, gondozói által fizikailag – későbbi kiterjesztést követően: érzelmileg és szexuálisan – bántalmazott, sanyargatott gyermek.
- f) Státus bűncselekmény elkövetője (*status offender*): a fiataikorúakra vonatkozó jogszabályok által bűncselekménynek minősített cselekményt elkövető gyermek; pl.: cigaretta-, szeszital vásárlás, iskolakerülés. (Felnőttkorú esetén az adott cselekmény „elkövetése” nem bűncselekmény.)

A fiatalkorúak bíróságainak megalakulásával létrejött igazságszolgáltatási rendszer – a létesítésére irányuló mozgalom nyomán (Caldwell, 1966:358) – az alábbi elvekből álló filozófiai megközelítésre épült:

- az állam a határain belül élő valamennyi gyermek végső szülője;
- a gyermekek megóvásra, megmentésre érdemesek és ezt leginkább a nem büntető jellegű bánásmóddal lehet elérni;
- a gyermek nevelhető; a nevelés során meg kell védeni a bírósági és más hatósági eljárások megbélyegző hatásától;
- a fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatás célja a megjavítás, amely egyéniesítést igényel; az utóbbi azt jelenti, hogy el kell ismerni: minden gyermek különböző, eltérőek a szükségleteik, vágyaik, életfeltételeik, és ha a bíróság segíteni akar, akkor meg kell, hogy ismerje a gyermek egyéni sajátosságait, körülményeit;
- a büntetőeljárástól tartalmában eltérő eljárás keretében lehet csak a gyermek szükségleteit, igényeit megismerni;
- a büntetőeljárás alkotmányos garanciáinak mellőzése azon alapul, hogy a fiatalkorúak bíróságának funkciója nem a büntetés, hanem a segítség/támogatás.

A fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszerét az 1960-as évektől kezdve egyre több kritika érte. A kritikák alapvetően három területre vonatkoztak.⁵ Az egyik: a magatartások, státusok körének túl széles meghatározása, amely alapján egy gyermek a fiatalkorúak bírósága elé kerülhetett. Ezzel kapcsolatban a kritikák azt hangsúlyozták, hogy a túl széles definíciók tág teret engednek a bírói szubjektivitásnak, a bíró saját értékrendjének a fiatalok magatartásának megítélésében.

A másik: az informális, jogi előírások által nem kötött eljárások gyakran elfogadhatatlan visszaélésekhez vezettek. A rendőrök, pártfogó tisztviselők és bírák jó része figyelmen kívül hagyta, hogy a büntető eljárással kapcsolatos alkotmányos jogok a fiatalkorúak esetében is érvényesíthetők. A fiatalkorúak bíráinak többsége azonban a garanciákat mellőző gyakorlatot nem visszaélésnek, hanem a gyermek érdekét szolgáló reagálási módnak tekintette. (Fox, 1972; Platt, 1977)

⁵ A kritikáknak ezt a csoportosítását lásd: Adler–Mueller–Laufer, 1994:472.

A harmadik terület: a fiatalkorúak bíróságát kritizálták futószalagszerű, alacsony színvonalú működéséért. Az alacsony színvonal egyik oka a bírák nem megfelelő végzettsége és képzettsége volt. Így például 1963-ban a fiatalkorúak bírái közel 50 %-ának nem volt felsőfokú végzettsége. A vizsgálatokból kiderült, hogy a tényleges idő, amit egy fiatalkorú a fiatalkorúak bírójánál töltött, alig haladta meg a 15 percet.⁶

Az előző kritikák, vizsgálati eredmények hatására az 1960-as évek végére a fiatalkorúak bíróságának, mint egy „szuperszülőnek” a képzete elhomályosult. (Empey, 1982)

A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásának az idézett 1899-i törvény alapján kialakult paradigmájának érvényességét tovább gyöngítették az Amerikai Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának az 1960-as, 1970-es években a tárgykörben született döntései.

3. A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatása alkotmányos reformjának időszaka

Az Amerikai Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága (a továbbiakban: Legfelsőbb Bíróság) az 1960-as évek közepéig lényegében nem foglalkozott a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásával kapcsolatos intézményekkel. A jelzett időszaktól kezdődően azonban a testület több döntésében is vizsgálta a vázolt paradigmának megfelelő rendszer alapelveit. A tárgykörben az első döntést a Legfelsőbb Bíróság 1966-ban, a „*Kent v. U.S.*” ügyben hozta.⁷ A döntés háttérében lévő ügy lényege, hogy a 16 éves Morris Kent, Jr. betöréses lopás és erőszakos közöszlészólás elkövetése miatt került az egyik fiatalkorúak bíróságára. A bíró, anélkül, hogy meghallgatta volna Kentet, a szüleit vagy az ügyvédjüket, úgy döntött – indokolás nélkül – hogy a fiú ügyét további tárgyalásra átteszi a felnőttek büntető bíróságára. A bíróság súlyos, végrehajtandó szabadságvesztést szabott ki. Az ügy Kent ügyvédek fellebbezésére a Legfelsőbb Bíróság elé került. Az ügyvédek szerint az Alkotmánynak a törvénynek megfelelő eljárásra vonatkozó (*due process of law*) rendelkezéseit (VI., illetve XIV. Alkotmány-

⁶ President's Commission on Law Enforcement and Administration of Justice: *Juvenile Delinquency and Youth Crime*. Washington, D.C., U.S. Government Printing Office, 1967. p. 7.

⁷ *Kent v. U.S.*, 383 U.S. 541 (1966)

kiegészítés) sértette az, amelyen módon a fiatalkorúak bírósága döntött az áttételről. A Legfelsőbb Bíróság egyetértett az ügyvédek álláspontjával. A testület hangsúlyozta: a fiatalkorúak bíróságának bírója mint *pater patriae* nem gyakorolhatja korlátlanul az állam által ráruházott hatalmat. A Legfelsőbb Bíróság szerint a büntetőeljárás alkotmányos garanciáinak lényegét (*essentials of due process*) a fiatalkorúak bíróságának biztosítania kell, amikor a fiatalkorú felnőttek büntető bírósága elé utalásáról dönt. Ennek része, hogy a fiatalkorúak jogosultak a meghallgatásra az eljárásnak ennek a fázisában, valamint ügyvédi képviselőre. Bár a vonatkozó döntések sorában a Kent-döntés volt az első, azonban a Legfelsőbb Bíróság 1967-ben a Gault ügyben hozott határozata volt az, amely „a feje tetejére állította a fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszerét”. (Schmallegger, 1993:527)

A *Gault* ügy⁸ azzal kezdődött, hogy 1964. június 8-án Arizona Állam egyik megyéjének seriffhelyettese őrizetbe vette és a fiatalkorúak előzetes fogvatartására szolgáló intézetbe utalta a 15 éves Gerald Gaultot. A seriffhelyettes intézkedésének alapja az volt, hogy a fiú szomszédságában lakó hölgy obscén tartalmú névtelen telefonhívást kapott és emiatt bejelentést tett a seriffnél. A hölgy úgy vélte, hogy G. Gault lehetett a „telefonbetyár”. A rendészeti tisztviselő ismerte a fiút, tudta, hogy lopás miatt pártfogó felügyelet alatt áll. Elfogadva a bejelentő feltételezését, a seriffhelyettes Gaulték házához ment, ahol csak a fiú volt otthon és megtette az említett intézkedéseket. A szülőket nem tájékoztatták arról, hogy milyen intézkedéseket foganatosítottak gyermekükkel szemben. Másnap a seriffhelyettes indítványozta Gault meghallgatását a fiatalkorúak bíróságán, mert a fiúnak a bíróság támogatására van szüksége, tekintettel büntendő cselekményt elkövető fiatalkorú státusára (*delinquent*). A tisztviselő az indítványban nem utalt arra, hogy Gault édesanyja az addigi intézkedésekkel szemben fellebbezett. A meghallgatáson jelen volt, pártfogó tisztviselői minőségében, a seriffhelyettes, Gault és bár nem idézték, a fiú édesanyja és egyik testvére. A meghallgatáson Gault elimerte, hogy ő hívta fel a szomszéd hölgyet, tagadta azonban, hogy bármit beleszólt volna a telefonba. Elmondása szerint tárcsázás után átadta a telefonkagylót a mellette álló barátjának és ő mondta az obscén szavakat a telefonba. Ezzel szemben a

⁸ In *Re Gault*, 387 U.S. 1 (1967)

tanúként meghallgatott seriffhelyettes azt állította, hogy Gault követte el az eljárás tárgyát képező cselekményt. Az egy héttel későbbi tárgyaláson a fiataikorúak bírója elutasította Gault édesanyjának arra vonatkozó indítványát, hogy idézzék meg a sértettet, mert a hölgy azonosíthatná a hangját annak személynek, aki kérdéses szöveget a telefonba mondta.

A bíróság a két meghallgatás alapján bizonyítottnak tekintette, hogy Gault az egyedüli tette az obszécen tartalmú telefonhívásnak, ezért büntetendő cselekményt elkövető fiatakorúnak tekintendő. Erre a státusára figyelemmel azonban büntetést (*punishment*) nem kaphat. Éppen ezért a vonatkozó vétségre felnőtt esetében irányadó büntetési tétel (5–50 dollárig terjedő pénzbüntetés vagy 2 hónapig terjedő fogház) státusára figyelemmel nem jöhetett szóba, csak a fiatakorúval szemben a bíró által indokoltnak tartott – Gault érdekeit szolgáló – intézkedés (*disposition*). Ez pedig 6 évre szóló, Gault 21 éves koráig tartó fiatakorúak „büntetés”-végrehajtási intézetébe való utalást jelentett.⁹

A döntés nagy visszhangot váltott ki a laikus és a szakmai közvéleményben egyaránt, majd az időközben a Gault házaspárt képviselő elvállaló ügyvédek fellebbezése nyomán eljutott a Legfelsőbb Bírósághoz. A fellebbezés szerint Gault alkotmányos jogait megsértették annak következtében, hogy az Alkotmány XIV. kiegészítésében szereplő „törvénynek megfelelő eljárás” klauzulájának összetevői hiányoznak a fiatakorúakra vonatkozó eljárásokból.

A fellebbezés a következő összetevők hiányát részletezte:

- Tájékoztatás a vád lényegéről.
- Védőhöz való jog.
- Jog a vádlott ellen tanúskodókkal való szembesítéshez, a kereszkérdéshez.
- Az önváddal szemben védelem.
- Az eljárási cselekményekről készült iratok másolatához való jog.
- Fellebbezéshez való jog.¹⁰

⁹ Az eset részletes ismertetésnek forrása: Adler–Mueller–Laufer, 1994:473.

¹⁰ A fellebbezés tartalmáról lásd részletesen: Schmallegger, 1993:527–528.

A Legfelsőbb Bíróság a fellebbezésben foglaltak döntő többségével az 1967-ben meghozott határozatában egyetértett. A testület álláspontja szerint – amelynek megfogalmazója *Abe Fortas* bíró volt – a gyermekek számára az Alkotmány éppen annyi jogot garantál, mint a felnőtteknek. A Legfelsőbb Bíróság kimondta, hogy valójában valamennyi, a IV., V., és VI. Alkotmánykiegészítésben szereplő garanciát, amelyeket a tagállamok a XIV. Alkotmánykiegészítés „törvénynek megfelelő eljárás” klauzulája alapján biztosítanak a felnőtt bűnelkövetők elleni büntető eljárásban, ki kell terjeszteni a fiatalokúra vonatkozó igazságszolgáltatásra.¹¹

Ezek a garanciák a következők:

- Jog a megfelelő és időben való tájékoztatáshoz a vádról.
- Védőhöz való jog.
- Jog a tanúval való szembesítéshez és keresztkérdezéshez.
- Mentesség az önváddal szemben.

A Legfelsőbb Bíróság nem fogadta el a fellebbezésnek a másolathoz való joggal és a fellebbezési joggal kapcsolatos érveit. A testület álláspontja szerint a másolathoz való jog nem szerepel az Alkotmányban, ráadásul a felnőtt elkövetők vétségi ügyeinek többségében a tárgyaláson az eljárási iratok másolatát nem kell az érintettek rendelkezésére bocsátani.

A Legfelsőbb Bíróság arra is rámutatott, hogy a fellebbezéshez való jogot szintén nem tartalmazza az Amerikai Egyesült Államok Alkotmánya. Azokban a tagállamokban, ahol ez a jog létezik, azt jogszabály vagy az adott állam alkotmánya biztosítja. (Schmallegger, 1993:528)

A Legfelsőbb Bíróság *Gault* ügyben hozott határozata nyomán a fiatalokat lényegében ugyanazok az eljárási garanciák illetik meg mint a felnőtteket, a fiatalokúra 1899-ben létrejött büntető igazságszolgáltatási rendszerét pedig a döntés „örökre megváltoztatta [...] Soha többé nem lehet egy gyereket hat év fogházra ítélni egy cselekményért, amelynek elkövetését soha nem bizonyították be, illetve ha egy felnőttel szemben bebizonyították volna, legfeljebb két hónapig terjedhető fogházzal büntethetnék”. (Adler–Mueller–Laufer, 1994:473)

A Legfelsőbb Bíróság néhány későbbi döntésében a törvénynek megfelelő eljárásnak azokat az alkotmányos követelményeit terjesztette ki a fiatalokkal szembeni eljárásra, amelyeket a *Gault*-ügyben nem érintett.

¹¹ A hazai szakirodalomban lásd erről még: Bárd, 2007; különösen: 85–88.

Így a *Winship ügyben*¹² a bíróság kimondta, hogy a fiatalkorúak ügyeiben a felelősség megállapításának mércéje azonos a felnőttekre vonatkozó büntetőeljárásban megkívánttal, azaz a bíró ésszerű kétely nélküli (*beyond a reasonable doubt*) meggyőződésén alapulhat a bűnösség kimondása. Ugyanakkor a testület a korábban már említett ún. státus bűncselekmények esetében továbbra is lehetővé tette, hogy a polgári jogi ügyek alacsonyabb követelményt támaszto, bizonyos tények túlsúlyán alapuló (*preponderance of the evidence*) bizonyítási mércéjét alkalmazzák. A fiatalkorúak bíróságai azonban gyakorlatilag a státus bűncselekmények esetén is a szigorúbb mércét érvényesítik.

A *Breed v. Jones esetben*¹³ a Legfelsőbb Bíróság úgy döntött, hogy az ugyanazon bűncselekmény miatti kétszeres eljárás alkotmányos tilalma (*double jeopardy clause*) vonatkozik arra a tényre is, amikor a fiatalkorú ügyét azt követően teszik át a felnőttek büntető bíróságára, hogy a „vád-emelést” követően a fiatalkorúak bírósága tárgyalta az érintett fiatalkorú ügyét anélkül, hogy a felelősségről, illetve a szankcióról döntött volna. A testület álláspontja az volt, hogy az V. és XIV. Alkotmánykiegészítés általi tilalom a kétszeres eljárás és elítélés potenciális veszélyéről, nem pedig a tényleges megbüntetésről szól. Ennek megfelelően csak a fiatalkorúak bírósága előtti tárgyalási szakaszt megelőzően van lehetőség az „áttételre”.

Ugyanakkor a Legfelsőbb Bíróság a büntetőeljárás nem minden alkotmányos garanciáját tartotta indokoltnak kiterjeszteni a fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszerére.

Így például a *McKeiver v. Pennsylvania ügyben*¹⁴ a bírák álláspontja az volt, hogy a fiatalkorúaknak nincs alkotmányos joguk ügyük esküdtszék előtti tárgyalásához. A testület a döntés indokolásában hangsúlyozta, hogy az esküdtszék bevezetése éppen a fiatalkorúak bíróságának a lényeges jellemzőit, így többek között az informális jelleget, a gyorsaságot szüntetné meg.¹⁵

¹² In Re Winship, 397 U.S. (1970)

¹³ Breed v. Jones, 421 U.S. 519 (1975)

¹⁴ McKeiver v. Pennsylvania, 403 U.S. 528 (1971)

¹⁵ A McKeiver döntéssel azonban a Legfelsőbb Bíróság nem tiltotta meg az esküdtszéki tárgyalást fiatalkorúak ügyeiben. (Schmallegger, 1993:530)

A Legfelsőbb Bíróság, valamint a tagállami legfelsőbb bíróságok hasonló jellegű döntéseinek kettős hatása volt. Az egyik: a törvénynek megfelelő eljárásnak az Alkotmány IV., V., VI. és XIV. kiegészítésben szereplő követelményeinek többsége a fiatalkorúk büntető igazságszolgáltatásában is érvényesült.

A másik: egyre több olyan szakirodalmi álláspont és törvényalkotási elképzelés fogalmazódott meg, hogy még jobban közelíteni kellene a felnőttekre vonatkozó büntetőeljárást és a fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszerét. Így például 1977-ben egy egyetemi és gyakorlati szakemberekből álló befolyásos bizottság, amikor kidolgozta a fiatalkorúk igazságszolgáltatásának lehetséges jövőbeni standardjait, akkor javaslatai között szerepelt, hogy a fiatalkorúval szembeni intézkedés a bűncselekmény súlyán alapuljon, ne csupán azon, hogy a bíróság mit tekint a fiatalkorú szükségletei szempontjából indokolt beavatkozásnak.¹⁶

Az említett szakirodalmi álláspontokat pedig hűen reprezentálja a neves amerikai kriminológus *Marwin E. Wolfgang* következő véleménye: *„Úgy gondolom, hogy el kell törölnünk a fiatalkorúak bírósági rendszerét. A 14, illetve 16 éven aluli bűnelkövetők a családi és a szociális ügyek bíróságainak hatáskörébe tartozhatnának, míg a 16 éven felüliekkel a büntető bíróságok foglalkozhatnának. Egy fiatalnak minden támogatást meg kell adni, amit csak a nevelési és más segítő szolgálatok biztosítani tudnak, azonban egy súlyos bűncselekménnyel a súlyának megfelelően kell foglalkozni, függetlenül attól, hogy az elkövető 17, 37 vagy 67 éves. [...] Az emberiség szempontja, nem pedig önkényes életkori kategóriák, ami ebben az ügyben foglalkoztat minket.”* (Wolfgang, 1982:12–13)

Az idézett álláspontok, valamint a konzervatív kriminálpolitikai megközelítések (pl. zero tolerancia,) uralkodóvá válása és politikai „felkarolása” következtében az 1980-es évek közepétől kezdve a „büntető” jelleg és tartalom, a „megérdemelt büntetés” elvének érvényesülése jóval erősebben jellemzi a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási rendszerét az Amerikai Egyesült Államokban, mint a megelőző időszakokban.

¹⁶ Institute of Judicial Administration-American Bar Association: *Juvenile Justice Standards: A Summary and Analysis*, 2nd ed., ed. B. Danzinger Flicker. Cambridge, Mass., Ballinger, 1982, p. 47.

4. A fiatalkorúak igazságszolgáltatása, mint a felnőtt bűnelkövetőkre vonatkozó rendszer enyhébb változata

Az 1980-as évek közepétől kezdve a tagállamok többsége számos olyan törvényhozási intézkedést fogadott el, amelyek célja a fiatalkorúak és felnőttek büntető igazságszolgáltatása közötti különbségek csökkentése és a súlyos bűncselekményt elkövetett fiatalkorúakkal szemben a „megérdemelt büntetés” koncepciójának megfelelő szankcionálási lehetőségek biztosítása volt.

A következőkben a leglényegesebb intézkedéseket összegezzük.¹⁷

A. Az ügy felnőtt bírósághoz való áttétele feltételeként megkívánt alsó korhatár leszállítása.

A tagállamok többségében az ún. *transzfer törvények* alapján lehetőség van arra, hogy a fiatalkorúak bírója adott ügyben lemondjon a bíróság joghatóságáról (*wavier*) és áttegye (*transfer*) az ügyet elbírálásra a felnőttek büntető bíróságára. Azoknak a tagállamoknak a jelentős részében, amelyekben az áttételnek egyáltalán van alsó korhatára, az utóbbi két évtizedben jellemző volt ennek leszállítása. (Ahol van alsó korhatár, az ma tipikusan a 14. életév.)

B. A fiatalkor felső határának csökkentése.

A tagállamok többségében az 1960-as évekig fiatalkorúnak a bűncselekmény elkövetésekor 18. életéven aluli személyek minősültek. Számos államban azonban ezt csökkentették, jellemzően 16 évre, ami azt jelenti, hogy az ettől az életkortól idősebbek már nem tartoznak a fiatalkorúk bíróságának joghatósága alá.

C. Bizonyos súlyos bűncselekmények elbírálásának kizárása a fiatalkorúak bíróságának joghatósága alól

Több államban a fiatalkorúak bíróságát kizárták (*legislative exclusion*) egyes súlyos – elsősorban erőszakos bűncselekmények – elbírálásából. Ha a fiatalkorú a vonatkozó bűncselekményt követte el (pl. New York Állam esetében erőszakos közöszlést), akkor az ügyész a felnőttek büntető bírósága előtt kell, hogy vádat emeljen.

¹⁷ Az áttekintés forrása: Adler–Mueller–Laufer, 1994:492–494.

D. A családok felelősségének növelése

Több állam törvényt fogadott el a szülők büntetőjogi felelősségéről arra az esetre, ha gyermekeik bűncselekményt követtek el. A felelősség alapja a szülői felügyelet, ellenőrzés elmulasztása.

E. Szabadságvesztésre ítélt fiatalkorúak felnőttkorú elítéltek büntetés-végrehajtási intézetében való elhelyezése, valamint a katonai kiképző helyekhez hasonló táborok (boot camp) létesítésének programja.

Mindkét intézkedés célja a speciális prevenció hatékonyabbá tétele a felnőttekre vonatkozó rezsim szigorúságának elrettentő hatása, illetve a katonai fegyelmezés módszereinek alkalmazása révén.

A vázolt fejlemények kapcsán számos amerikai szakember hívja fel a figyelmet arra, hogy a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatása ma már messze nem rendelkezik olyan markáns megkülönböztető jegyekkel a felnőttekre vonatkozó büntető eljáráshoz képest, mint kialakulásuk és fénykoruk, azaz a XIX. század vége és az 1960-as évek között időszakban. A legtöbb államban ma már „*a fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszere valójában a felnőtt büntető igazságszolgáltatási rendszer enyhébb (junior) változata.*” (Adler–Mueller–Laufer, 1994:476)

Ugyanakkor az itt tárgyalt időszakban történtek a különbségek fenntartását szolgáló döntések, intézkedések és számos publikáció született, amelyek az elkülönülő, más bánásmódra lehetőséget biztosító fiatalkorúak igazságszolgáltatásának fenntartása mellett érvelnek.¹⁸

Így például a Legfelsőbb Bíróság 2005-ben a *Roper v. Simmons ügyben*¹⁹ kimondta, hogy a kegyetlen és szokatlan büntetéseket tiltó VIII., valamint a XIV. Alkotmánykiegészítésbe ütközik egy, a bűncselekmény elkövetésekor 18. életévét be nem töltött személlyel szemben a halálbüntetés kiszabása. Ez pedig azt jelenti, hogy azokban az államokban, ahol van halálbüntetés, a döntés óta 18 éven alulival szemben nem alkalmazható ez a szankció.

A fiatalkorúak igazságszolgáltatása „másságának”, megkülönböztető jegyeinek megtartása szempontjából rendkívül jelentős volt a szövetségi szintű „Fiatalkorúak igazságszolgáltatása és a fiatalkori büntetendő cselekmények

¹⁸ Az egyik legátfogóbb munka: Zimring, 2005.

¹⁹ *Roper v. Simmons*, 543 U.S. 551 (2005)

megelőzését szolgáló törvény” (*Juvenile Justice and Delinquency Prevention Act of 1974 /JJJDP/*) elfogadása 1974-ben. A Törvény létrehozta a Fiatalok Igazságszolgáltatása és a Büntetendő Cselekmények Megelőzésének Hivatalát (*Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention /OJJDP/*, a továbbiakban: Hivatal). A Hivatal az 1980-as, majd az 1990-es évek első felében a fiatalok igazságszolgáltatási rendszerére irányuló reformok központi intézménye volt. A Hivatal által finanszírozott kutatások révén erősödött a prevenciós programok tudományos alapja és jelentős előrehaladás történt a tekintetben, hogy a bizonyítékokon alapuló reformprogramok számíthattak anyagi támogatásra. (Krisberg, 1990:8)

Az Amerikai Egyesült Államok elnökének és igazságügyi miniszterének (*Attorney General*) tárgykörrel kapcsolatos attitűdje és a szervezet élére az elnök által kinevezett vezetőnek a szakértelme, ügyszeretete jelentősen befolyásolta, illetve befolyásolja a Hivatal presztízsét, működésének színvonalát. Ebből a szempontból különösen pozitív volt *Bill Clinton* első elnökségének időszaka. Az akkori igazságügyi miniszter, *Janet Reno* elkötelezettje volt a fiatalok bűnözés megelőzését szolgáló programoknak. Ennek megfelelően a Hivatal jelentős mértékben támogatta az ezzel kapcsolatos kutatásokat, programokat, annak érdekében, hogy előmozdítsák a *Reno* által megfogalmazott cél elérését: „újraszóni a társadalom szövetét, amely körbeveszi a sebezhető gyermekeket és családokat”. (Krisberg, i.m., 9)

Az igazságügyi miniszter, a Hivatal tevékenységének köszönhetően – amelynek élére szakembert nevezett ki – el tudta fogadtatni, hogy a korai nevelés programok és a gyermekekkel való rossz bánásmód megelőzése sokkal fontosabb bűnözés elleni eszközök mint a börtönférőhelyek növelése. (Krisberg, uo.) A Hivatal tevékenységét és az igazságügyi miniszter törekvéseinek hatékonyságát csökkentette viszont, hogy a kormányzat ugyanakkor élharcosa volt a bűnözés és ezen belül a fiatalok bűnözés elleni szigorúbb, a végrehajtandó szabadságvesztések gyakoribb alkalmazására lehetőseget biztosító kriminálpolitikának.

George W. Bush elnöksége idején a Hivatal tevékenysége nem tartozott sem az elnök, sem az új igazságügyi miniszter prioritásai közé. Költségvetését jelentősen megkurtították, tevékenységi területe szűkült, ennek nyomán a presztízse jelentősen csökkent. (Krisberg, i.m., 9–10)

5. Értékelő, hatékonysági vizsgálatok a transzfer törvényekre vonatkozóan

A fiatakorúakkal szembeni eljárásban a „megérdemelt büntetés” elve fokozott érvényesítésének egyik döntő eszköze az 1980-as évektől kezdődően a már említett tagállami *transzfer törvények módosítása*. A módosítások közös jellemzője, hogy kiterjesztik a lehetőségét annak, hogy a fiatakorú ügyét a felnőtt bűnelkövetők büntető bírósága tárgyalja. Ennek érdekében számos államban, ahogy ezt az előzőkben írtuk, leszállították az áttétel alkalmazásának alsó korhatárát. Az áttétellel érintettek körének bővítése érdekében az 1980-as és 1990-es években nagyon sok államban új bűncselekmény típusokra terjesztették ki az áttételt (pl. nemcsak erőszakos, hanem bizonyos vagyoni elleni bűncselekmények esetén is alkalmazhatóvá tették az áttételt), továbbá emelkedett azoknak az államoknak a száma, amelyekben a transzfer törvény bizonyos feltételek fennállása esetén kötelezővé tette az áttételt (automatikus transzfer) és megszüntette az ügyészi, illetve bírói mérlegelésen alapuló változatát. (Fagan–Zimring, 2000)

A transzfer törvények alkalmazási köre kiterjesztése azon a feltételezésen alapult, hogy a „megtörő, szigorúbb jellegű felnőttekre vonatkozó büntetőjog szankciók elrettentenek a fiatakorú bűnözéstől.” (Redding, 2008:2) A feltételezés megalapozottságának ellenőrzésére az előző pontban említett Hivatal pénzügyi támogatásával az 1980-as évektől kezdve több értékelő, hatékonysági vizsgálatot végeztek. A *vizsgálatokról szóló összefoglalást*, amelyet Richard E. Redding készített, 2008. augusztusában publikálta a Hivatal. (Redding, uo.) A következőkben az *összefoglaló alapján ismertetjük* a legfontosabb kutatási eredményeket.

A kutatások egy része a fiatakorúak ügyeinek az általános büntető bíróságok általi elbírálása generális (*general deterrence*), egy másik része pedig speciális elrettentő (*specific deterrence*) hatásának vizsgálatára irányult.

A generális elrettentő hatás mérésére irányuló kutatások eredményei ellentmondásosak. Így például az áttételre szélesebb körben lehetőséget teremtő államokban és az áttételre nem vagy csak szűk körben lehetőséget biztosító államokban a fiatakorú bűnözés hosszabb alakulását összehasonlító vizsgálatok egy része azt jelezte, hogy nincs lényeges különbség a vonatkozó államok között a fiatakorú erőszakos bűnözés szintje tekintetében. (Lásd pl. Jensen–Metzger, 1994:96–104) Egy több államra kiterjedő vizsgálat viszont azt állította, hogy a felnőttekre vonatkozó büntetőjogi szankciók

fiatalkorúakra való alkalmazhatóságának bizonyos feltételek esetén, ha szerény mértékben is, de lehet elrettentő hatása a fiatalkori bűnözésre. A vizsgálat során a kutatók összehasonlították az erőszakos bűncselekmény miatt a kutatással érintett államokban 1978–1993 között őrizetbe vett fiatalok arányát. Az összehasonlításnál figyelembe vették, hogy az adott államban mennyi az alsó korhatára a transzfer törvény alkalmazhatóságának, valamint a vonatkozó bűncselekmények esetében a büntetések szigorát, úgy a fiatalkorúak bírósága, mint az általános büntetőbíróságok büntetés-kiszabási gyakorlatában. A büntetések szigorának mértékét az alapján határozták meg a kutatók, hogy államonként megállapították, életkori csoportonként, az elítéltek teljes létszámán belül a végrehajtandó szabadságvesztésre ítélt arányát. Az említett tényezők, illetve adatok értékelése alapján a kutatók arra a következtetésre jutottak, hogy azokban az államokban csökkent bizonyos mértékben a fiatalkori bűnözés a felnőttekre vonatkozó büntetőjogi felelősségi korhatár elérésevel, amely államokban lényeges különbség volt a fiatalkorúak bírósága és az általános büntetőbíróság büntetés-kiszabási szigora között. Ez a tény arra utal a kutatók szerint, hogy az általános büntető bíróságok szigorúbb büntetés-kiszabási gyakorlata elrettentő erővel hat a teljes büntetőjogi felelősség korhatárát elérő fiatalokra. (Levitt, 1998:1156–1185)

Két további, szintén több államra és hosszabb periódusra kiterjedő vizsgálat viszont ellentétes következtetésre jutott. Úgy egy 2005-ös, mint egy 2006-os vizsgálatból az derült ki ugyanis, hogy nem csökkent a fiatalok bűnözési gyakorisága azzal, hogy elérték a teljes büntetőjogi felelősségi életkort, illetve, hogy a transzfer törvényeknek nincs általános elrettentő hatásuk. (Lee–McCrary, 2005; Steiner–Wright, 2006:1451–1477)

A transzfer törvények generális elrettentő hatásával kapcsolatos kutatási eredményeket összegezve Redding megállapítja, hogy az eredmények meglehetősen ellentmondóak és nem teszik lehetővé általános következtetések levonását. A kutatások többsége azt jelzi, hogy a transzfer törvényeknek nincs vagy csak csekély általános megelőző hatása van a fiatalkorúak súlyosabb bűncselekményeire. További kutatásokat szorgalmaz a szerző a tárgykörben és különösen a következő kérdéskörök vizsgálatát tartja indokoltnak: a) ismerik a fiatalkorúak a transzfer törvényeket; b) elhiszik, hogy azokat ténylegesen alkalmazzák velük szemben; c) az említett

ismeret és hit, illetve meggyőződés visszatartja őket a bűnelkövetéstől? (Redding, 2008:3) A jelzett kérdéskörök vizsgálatát azért szorgalmazza Redding, mert a felnőtt elkövetőkkel összefüggő, elsősorban *A. von Hirsch* és munkatársai által végzett kutatások (Hirsch–Bottoms–Burney–Wikstrom, 1999) egyértelműen arra utalnak, hogy amikor a potenciális elkövetők tudatában vannak megbüntetésük jelentős kockázatának, sokan elállnak a bűnelkövetéstől.

A transzfer törvények *speciális elrettentő hatására, a visszaesés gyakoriságára* vonatkozó kutatások eredményei viszont jóval egyértelműbbek. A Hivatal által finanszírozott, 1996–2005 között különböző módszerekkel (pl. kontroll csoportok alkalmazása) folytatott, nagyszámú mintán (494 és 5476 fő közötti minták) végzett, öt államot (Florida, New Jersey, New York, Minnesota, Pennsylvania) érintő és ezáltal a transzfer törvények mindhárom típusára (automatikus, ügyészi és bírói mérlegelésen alapuló áttétel) kiterjedő hat vizsgálat mindegyikében magasabb visszaesési arányt állapítottak meg azok között a fiatalok között, akiknek ügyét áttétel révén az általános büntető bíróság bírálta el és alkalmazott velük szemben szankciót, mint azok között, akiknek cselekményét a fiatalokra vonatkozó igazságszolgáltatási rendszeren belül bírálták el. Ez még azoknak a fiataloknak az esetében is így volt, akiket az általános büntető bíróság próbára bocsátott.

A speciális elrettentő hatással kapcsolatos kutatások azt jelzik, hogy a fiatalok általános büntetőbíróság elé utalása jelentősen növeli a visszaesést. A vázolt kutatási eredmények alapvetően az akár személy elleni, akár dolog elleni (betöréses lopás) erőszakos bűncselekményt elkövető fiatalokra érvényesek. A nem erőszakos vagyon elleni, valamint a kábítószer-bűncselekményt elkövető fiatalokra vonatkozóan azonban nincsenek egyértelmű kutatási eredmények arra nézve, hogy az áttétel milyen módon hat a visszaesésre. (Redding, 2008:6)

A transzfer törvények speciális elrettentő hatására, a visszaesés gyakoriságára vonatkozó kutatási eredményekkel kapcsolatban idézett összefoglaló tanulmányában Redding kitér az általános, azaz a felnőtt bűnelkövetők büntetőbíróságai által elítélt fiatalok körében észlelt magasabb visszaesési arányt magyarázó főbb szakirodalmi megállapításokra. Ezek a következők:

- A fiatalok valódi bűnelkövetőkénti elítélésének megbélyegző és egyéb negatív hatása van.
- A fiatalok igazságtalannak érzik, hogy felnőttként bírálták el ügyüket és olyan büntetést kaptak mint a felnőtt bűnelkövetők.
- A fiatalok a felnőttekkel együtt töltött szabadságvesztés során eltanulják a bűnözői szokásokat.
- Az általános, a felnőttek büntető igazságszolgáltatási rendszerében kisebb szerepe van a rehabilitációnak, családi támogatásnak, mint a fiatalok igazságszolgáltatásában. (Redding, i.m., 7)

Redding az idézett megállapításokat megalapozó empirikus kutatásokról is áttekintést ad. Ezek közül kiemelésre különösen érdemes egy 2000. évi, 95 súlyos bűncselekményt elkövető, illetve bűnismétlő fiatalokra kiterjedő interjú vizsgálat. (Bishop–Frazier, 2000:227–276) A megkérdezett fiatalok közel felével szemben a felnőtt bűnelkövetők büntetőbírósa járt el és szabott ki velük szemben felnőttek büntetés-végrehajtási intézetében letöltendő szabadságvesztést. A mintában szereplő többi fiatalok a fiatalok bíróságának döntése nyomán került fiatalok „börtönébe” (*maximum-security juvenile facility*). A felnőttek büntetőbírósa elé utalt fiatalok méltánytalanok, igazságtalannak ítélték a velük való bánásmódot. Úgy érezték, hogy a büntetőbírósa nem egyszerűen cselekményüket, hanem egész személyiségüket minősítette negatívan; nemcsak cselekményüket tekintették rossznak, hanem egész lényüket. Méltánytalanok tartották önmagában azt, hogy a jogrend lehetővé teszi, hogy egy fiatalra, aki bűncselekményt követ el, a felnőttekre irányadó jogi normák vonatkozzanak.

Ebből és az ehhez hasonló vizsgálatokból a kutatók azt a következtetést vonták le, hogy a felnőtt bíróságok elé utalt fiataloknak ezek az észlelései vezethetnek körükben a jogrendszerrel kapcsolatos cinikus hozzáálláshoz. (Redding, 2008:7)

A fiatalok „börtönében” és a felnőttkori bűnelkövetők büntetés-végrehajtási intézetében letöltött szabadságvesztés körülményei és hatása közötti különbségekre irányadó kutatások pedig arra mutattak rá, hogy az előbbiek esetében jóval meghatározóbb a légkör, a személyzet hozzáállása tekintetében a reintegrációra törekvés, mint az eredetileg kizárólag felnőtt bűnelkövetőknek szánt intézetekben. Egy kutatásból kiderült,

hogy a fiatalkorúak intézeteibe utáltak többsége bízott abban – a személyzet velük való foglalkozása alapján –, hogy nem fog újra bűncselekményt elkövetni. Ezzel szemben a vizsgálati mintából azok közül a fiatalkorúakból, akik felnőttek büntetés-végrehajtási intézetében töltötték szabadságvesztésüket, csupán egyharmaduk mondta azt, hogy nem fog ismét bűncselekményt elkövetni. (Redding, *uo.*)

A tárgykörben végzett más kutatások rámutattak arra is, hogy különösen azoknál a fiatalkorúaknál nem érvényesül a felnőttekre vonatkozó büntetőjogi szabályok alkalmazásának elrettentő hatása, akik a felnőttek büntetés-végrehajtási intézetében töltött szabadságvesztés során erőszakos cselekmények tanúi vagy áldozatai voltak. Redding szerint ennek esetleges magyarázata az ún. brutalizáló hatás lehet. (A „brutalizáló hatás” [*brutalization effect*] terminológiát *W. C. Bowers* használta egy 1998-as publikációjában. A szerző szerint ezzel a hatással magyarázható, hogy halálbüntetés végrehajtását követően gyakran növekszik az emberölések gyakorisága egy adott tagállamban. *Bowers* szerint ez azért lehet így, mert a kivégzés azt kommunikálja, hogy az erőszak a konfliktus megoldás elfogadható és pszichológiailag katartikus alternatívája. [*Bowers*, 1998:711–733]) A brutalitással kapcsolatosan a felnőttek büntetés-végrehajtási intézetében szerzett tapasztalatok arra taníthatják a fiatalokat, hogy a bűnelkövetés és különösen az erőszakos bűnözés elfogadható és előnyökkel járó magatartás lehet. (Redding, *i.m.*, 8)

A transzfer törvények speciális elrettentő hatásával kapcsolatban Redding szerint további kutatásokra van szükség annak megállapítására, hogy: a) vajon az áttételnek a visszaesésre gyakorolt hatása függ-e a bűncselekmény típusától (a megjelölt három típus: erőszakos-, vagyon elleni és kábítószer-bűncselekmények); b) melyek a felnőtt bűnelkövetőkkel foglalkozó büntető igazságszolgáltatási rendszernek azok a jellemzői, amelyek növelik a visszaesést? (Redding, *i.m.*, 6)

Az idézett tanulmány utal arra is, hogy a *transzfer törvényekre irányuló kutatások eredményeit figyelembe vették, illetve veszik a jogalkalmazók és a büntetőpolitika alakítói*. Egy 2005-ös vizsgálat például feltárta, hogy a fiatalkorúak bírái körében, akik ismerték a kutatási eredményeket, amelyek szerint a felnőttek büntetőbíróságához való áttétel nem hatékony eszköz a fiatalkori

bűnismétlés csökkentésére, kisebb volt a valószínűsége annak, hogy a fiatalok ügyét átteszik a felnőttek büntetőbíróságához.

A transzfer törvények változásait elemző kutatásokból pedig kiderül, hogy a 2000-es években, ugyancsak a vizsgálati eredmények nyomán, több államban szűkítették ezeknek a jogszabályoknak a személyi hatályát, azzal hogy az ügyészi vagy bírói mérlegelésen alapuló áttételre a fiatalok elkövetőknek a korábbiakhoz képest kisebb köre esetében teremtettek lehetőséget. Ennek során az áttétel kiemelt célcsoportja a bűnismétlő és közülük is az első alkalommal erőszakos bűncselekményt elkövető fiatalok lettek. A kutatások szerint ugyanis a visszaesés legjobb előrejelzője a bűnelkövetés gyakorisága, nem pedig az első bűncselekmény súlya. (Redding, i.m., 8)

6. Záró megjegyzések

A fiatalok „más elbánásra” lehetőséget teremtő, a XIX. század végén, XX. század elején kialakult büntető igazságszolgáltatási rendszere viták keresztüzében áll úgy Európában, mint az Amerikai Egyesült Államokban. Paradox módon ahogy egykor a különállás, a „más elbánás” felé vezető reformoknál az orientációs pont az „Amerikában” létrejött fiatalok bírósága volt, ma a más elbánás fenntartásának ellenzői ugyancsak az Egyesült Államokra hivatkoznak. Az „áttétel” és hasonló intézmények átvételének, a más bánásmód és a különállás megszüntetésének szorgalmazásakor azonban érdemes figyelembe venni a következőket:

- a nem erőszakos bűncselekmények, valamint a nem kiemelkedően súlyos bűncselekmények elbírálásának tipikus fóruma az Amerikai Egyesült Államokban változatlanul a mintegy 2500 fiatalok bírósága;
- a fiatalok igazságszolgáltatási rendszere egykori formai jegyeinek többsége ma is megtalálható (pl. a fiatalok bíróságán az eljárás nem vád [*charge*], hanem kérvény [*petition*] alapján indul, az eljárás jóval informálisabb mint a büntető eljárás) a fiatalokkal szembeni eljárásban;
- a transzfer törvényekkel kapcsolatos értékelő vizsgálatok óvatosságra intenek a fiatalok igazságszolgáltatásának a felnőtt bűnelkövetők büntető igazságszolgáltatásához való közelítése tekintetében;

- a fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszerének tartalma szempontjából korunkban az ENSZ tagállamai esetében a kötelező orientációs pont a Gyermek Jogairól szóló 1989. évi ENSZ Egyezmény és a világszervezet vonatkozó dokumentumai (pl. a Pekingi Szabályok), amelyek a más elbánás és az életkori sajátosságok elismerésének követelményén alapulnak.

Irodalom:

Adler, F. – Mueller, G. O. W. – Laufer, W. S. (1994): *(a) Criminal Justice; (b) Criminology and the Criminal Justice Systems.* Fourth Edition., McGraw Hill, New York

Bárd K. (2007): *Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában. A tisztességes eljárás büntetőügyekben – emberijog-dogmatikai értekezés.* Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest

Bishop, D. M. – Frazier, C. E. (2000): *Consequences of transfer.* In: Fagan, J. – Zimring, F. E. (Eds.): *The changing borders of juvenile justice: Transfer of adolescents to the criminal court.* IL: University of Chicago Press, Chicago

Bowers, W. C. (1998): *Deterrence, brutalization, and the death penalty: Another examination of Oklahoma's return to capital punishment.* *Criminology*, 36.

Caldwell, R. G. (1966): *The Juvenile Court: Its Development and Some Major Problems.* In: Giallombardo, R. (Ed.): *Juvenile Delinquency: A Book of Readings.* John Wiley, New York

Empey, L. T. (1982): *American Delinquency: Its Meaning and Construction.* Dorsey, Chicago

Fagan, J. – Zimring, F. E. (Eds.) (2000): *The changing borders of juvenile justice: Transfer of adolescents to the criminal court.* IL: University of Chicago Press, Chicago

Finkey F. (1913): *A fiatalkorúak büntetőjoga Észak-Amerikában.* Athenaeum Kiadó, Budapest

Fox, S. (1972): *Juvenile Justice Reform: An Historical Perspective.* In: Fox, S.: *Modern Juvenile Justice: Cases and Materials.* St. Paul, MN: West,

Hirsch, A. von – Bottoms, A. E. – Burney, E. – Wikstrom, P. O. (1999): *Criminal deterrence and sentence severity: An analysis of recent research.* England: Hart, Oxford

Jensen, E. L. – Metzger, L. K. (1994): *A test of the deterrent effect of legislative waiver on violent juvenile crime prevention.* *Crime and Delinquency*, 40.

- Krisberg, B. (1990):** *The Juvenile Court: Reclaiming the Vision*. National Council on Crime and Delinquency, San Francisco
- Lee, D. S. – McCrary, J. (2005):** *Crime, punishment, and myopia*. Working paper 11491. MA: National Bureau of Economic Research, Cambridge
- Levitt, S. D. (1998):** *Juvenile crime and punishment*. Journal of Political Economy, 106.
- Platt, A. M. (1977):** *The Child Savers: The Invention of Delinquency*. Second Edition. University of Chicago Press, Chicago
- Redding, R. E. (2008):** *Juvenile justice transfer laws: An effective deterrent to delinquency?* Juvenile Justice Bulletin, August. U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention
- Schmallegger, F. (1993):** *Criminal Justice Today*. Second Edition. Englewood Cliffs, N-J.
- Steiner, B. – Wright, E. (2006):** *Assessing the realtive effects of state direct file waiver laws on violent juvenile crime: Deterrence or irrelevance?* Journal of Criminal Law and Criminology, 96.
- Wolfgang, M. E. (1982):** *Abolish the Juvenile Court System*. California Lawyer, November, California
- Zimring, F. E. (2005):** *American Juvenile Justice*. Oxford University Press, New York